

УДК 355:94(47).084.8 1944

DOI: 10.33099/2707-1383-2021-40-2-72-82

Олег Мітягін

кандидат історичних наук,

старший науковий співробітник

Центру воєнно-стратегічних досліджень,

Національний університет оборони України

імені Івана Черняхівського (Київ, Україна)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2230-5150>

Електронна пошта: mityagin_oleg@ukr.net

ОРГАНІЗАЦІЯ ОХОРОНИ ТИЛУ ДІЮЧОЇ ЧЕРВОНОЇ АРМІЇ У 1941–1944 рр. ТА ТРАНСФОРМАЦІЯ УМОВ І МОЖЛИВОСТЕЙ У ХОДІ ВІЙНИ

У статті розглянуто структуру, функції та завдання військових формувань Народного комісаріату Внутрішніх справ (далі — НКВС) з охорони тилу Червоної армії у період Другої світової війни. Проаналізовано зміст та спрямованість реорганізаційних кроків, визначено результати та ефективність службово-бойової діяльності їх частин і підрозділів упродовж 1941–1944 рр., зокрема на теренах України. Стратегічні завдання та тактика дій радянських військових охоронних сил у ході війни визначались воєнно-стратегічною ситуацією на фронтах та оперативною обстановкою на театрах воєнних дій, їх організаційно-штатною побудовою, нормативно-правовим забезпеченням функціонування та досвідом службово-бойової діяльності. Розглянуто також роль допоміжних військових формувань — винищувальних батальйонів й груп сприяння їм як приклад народного патріотизму.

Ключові слова: прикордонні застави, війська по охороні тилу діючої Червоної армії, внутрішні війська, винищувальні батальйони, загороджувальні загони, застави, комендатури, контрольно-пропускні, фільтраційні пункти.

Постановка проблеми. Вивчення історичного досвіду організації охорони тилу діючої Червоної армії має практичне значення для боєздатності Збройних Сил України в сучасних умовах.

Аналіз останніх досліджень. Окремі аспекти трансформації внутрішніх та прикордонних військ з елементами їх участі в охороні тилу, розглядали вітчизняні вчені Грицюк В. М. (Грицюк, В. М. 2015),

Осадчий О. О. (Осадчий, О. О. 2015), Петрушев, Н. П. (Петрушев, Н. П. 2000), Погонний Я. Ф. (Погонний, Я. Ф. 2000) Сечкин Г. П. (Сечкин, Г. П. 1976), Чайковський А. С. (Чайковський, А. С. 1989; Чайковський, А. С. 2019), та інші.

Слід зазначити, що основна увага їх досліджень зосереджувалася на висвітленні загальних, зокрема правових аспектів діяльності наявних на той час військових формувань, насамперед, внутрішніх і прикордонних військ.

За змістом та науковою об'єктивністю дослідження вчених з даної проблематики є різноплановими. У переважній більшості спостерігається прагнення охопити весь історичний шлях військових охоронних сил або ж увагу сконцентрувати на окремих їх складових. Комплексно забезпечення безпеки тилових районів, зокрема по охороні військового і оперативного тилу Червоної армії в умовах війни, розглядалося лише фрагментарно.

Мета статті полягає у висвітленні місця і ролі військ НКВС з охорони тилу діючої Червоної армії, розглянути їх організаційно-штатну та службово-бойову трансформацію у ході подій 1941–1945 рр.

Виклад основного матеріалу.

Початок війни для Червоної армії виявився вкрай невдалим. Війська першого ешелону прикриття прикордонних округів не змогли стримати потужного удару Вермахту і змуше-

ні були відступати. Виникли серйозні проблеми і в питаннях охорони прифронтового тилу. Вже 24 червня 1941 р. Політбюро ЦК ВКП (б) ухвалило постанову «Про заходи щодо боротьби з парашутними десантами і диверсантами противника у прифронтовій смузі», згідно з якою боротьбу проти парашутних диверсантів на території Ленінградської, Мурманської, Калінінської, Ростовської областей, Карело-Фінської республіки, України, Білорусії, Естонії, Латвії, Литви і Молдавії, Кримської автономної республіки, Краснодарського краю, західної частини Грузинської РСР було вирішено покласти на НКВС СРСР. З цією метою при міських, районних і повітових відділах НКВС, дислокованих на зазначених територіях, створювались винищувальні батальйони (Петрушев, Н. П. & Погонний, Я. Ф. 2000, с. 65).

Як воєнізовані добровольчі формування, винищувальні батальйон з одного боку, стали однією з форм народного ополчення, з іншого — достатньо вагомих чинником по забезпеченню глибокого і прифронтового тилу. Загальне керівництво ними здійснював Центральний штаб при НКВС СРСР. Винищувальні батальйони головним чином формувалися з представників партійного і радянського активу та добровольців. Їх командирами призначалися оперативні працівники органів НКВС, начальники районних відділів міліції, ке-

рівні партпрацівники. До складу батальйону входило від 30 до 500 осіб (найчастіше — 100–200 чоловік). По армійському зразку розподілялись на відділення, взводи, роти.

На озброєнні мали кулемети, гвинтівки (польські, чеські тощо), револьвери, гранати. Забезпечення зброєю покладалося на управління військового постачання НКВС, начальників фронтових штабів, місцеві органи влади. Боєприпаси та зброя переважно надходили від армійських частин. Зокрема, начальник оперативної групи республіканського Наркомату внутрішніх справ України в одному із розпоряджень на адресу територіальних органів НКВС вказував: «Повідомляємо норму озброєння винищувальних батальйонів: гвинтівок — 200, пістолетів-револьверів — 20, станкових (ручних) кулеметів — 2, гранат — 400, набоїв на кожен кулемет — 5 тис., на кожен гвинтівку — 200, пістолет-револьвер — 40»¹.

До кінця липня 1941 р. було сформовано 1755 винищувальних батальйонів (328 тис. осіб). Крім того, понад 300 тис. чоловік діяли в групах сприяння винищувальним батальйонам. Всього вдалося задіяти близько 2 тис. формувань винищувачів, зокрема: 1000 — в РРФСР, 657 — в УРСР,

¹ Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. Ф. 4620. Оп. 2. Спр. 26. «Інформація, довідки, вказівки щодо та озброєння і штатної структури винищувальних батальйонів 1941 р.» Арк. 41.

78 — в БРСР, 63 — в Молдавській РСР тощо (Великая Отечественная война 1941–1945. 1985, с. 310).

Основними бойовими завданнями батальйонів стали: охорона важливих народногосподарських об'єктів, боротьба з розвідувально-диверсійними групами і повітряними десантами ворога. Брали вони і активну участь в оборонних боях, використовувалися для поповнення фронтових частин і з'єднань. З часом на базі багатьох з них створювалися партизанські загони.

25 червня 1941 р. за ініціативою союзного НКВС Рада Народних Комісарів СРСР ухвалила постанову «Про начальників охорони військового тилу». Згідно неї завдання по охороні військового і оперативного тилу покладалися на війська НКВС. Тоді ж було започатковано інститут фронтових та армійських начальників охорони військового тилу, яким, окрім військ НКВС, підпорядковувалися винищувальні батальйони та підрозділи міліції що дислокувалися у прифронтових районах. Головним завданням усіх збройних формувань було: наведення порядку у військовому тилу, очищення тилових шляхів сполучення від біженців, боротьба з дезертирством, регулювання підвозу і евакуації, забезпечення безперебійної роботи зв'язку, ліквідація диверсантів.

Керівництво військами по охороні тилу Діючої армії на початку війни здійснювало Головне управління

прикордонних військ НКВС, яке одночасно керувало і охороною державного кордону. Їх основу склали прикордонні частини. Упродовж 1941 року у них застосовувалася і організаційна структура прикордонних військ (загін, комендатура, застава), реформованих у подальшому в (полк, батальйон, заставу) що дозволила достатньо ефективно використати у фронтових умовах тактичні прийоми прикордонних військ.

Поруч з охоронними заходами частини та підрозділи військ вели запеклі бої на лінії фронту. Зокрема, частини, які охороняли тил Південно-Західного фронту у період оточення радянських військ під Києвом, були вони використані і на лінії оборони Південного фронту, зокрема, при обороні Запоріжжя, Мелітополя, Одеси, Севастополя тощо (Пограничные войска в годы Великой Отечественной войны 1941–1945. 1968, с. 209).

У перші воєнні місяці, окрім фронтових, були сформовані і управління військ НКВС з охорони тилу армій. Однак досвід засвідчив: сформована структура є багатофункціональною та неефективною, й була скасована. Водночас начальники охорони військових тилів фронтів мали подвійне підпорядкування: з одного боку НКВС СРСР, з іншого в оперативному відношенні, військовим радам фронтів.

Директива РНК СРСР і ЦК ВКП (б) партійним організаціям

прифронтової смуги від 29 червня 1941 р. № П509 «Про рішучу перебудову роботи на воєнний лад» зіграла мобілізуючу роль в перебудові всього життя країни. Вона ж послугувала програмою діяльності для органів та військ НКВС, зокрема по охороні тилу Діючої армії. У ній визначалися завдання і основні напрямки роботи в умовах війни: по організації всебічної допомоги Діючій армії; забезпеченню організованого проведення мобілізації; постачанню фронтовим військам всього необхідного; швидкому просуванню транспортів з живою силою та військовими вантажами; організації допомоги пораненим шляхом надання приміщень під шпиталі; забезпеченню надійної охорони заводів, електростанцій, мостів, телефонного і телеграфного зв'язку; організації боротьби з дезорганізаторами тилу, дезертирами, панікерами, розповсюджувачами чуток; знищенню шпигунів, диверсантів, ворожих парашутистів (Пограничные войска в годы Великой Отечественной войны 1941–1945. 1968, с. 121–122). У зайнятих ворогом районах вимагалось створювати партизанські загони і диверсійні групи для боротьби з частинами ворожої армії і окупаційними органами.

Однак, з різних причин в 1941–1942 рр. система організації охорони військового та оперативного тилу насамперед, представляла лиш декларовану структуру у вигляді окремих елементів: особливих відділів

в частинах і з'єднаннях діючої армії, військ по охороні тилу; загороджувальних загонів, невеликих сформованих за участю територіальних органів внутрішніх справ та держбезпеки оперативних груп, винищувальних батальйонів і груп сприяння їм (Чайковський, А. С. 2019, с. 349).

Взагалі, упродовж 1941–1943 рр., війська НКВС, що діяли у фронтovому тилу, не мали чітко визначених комунікаційних інститутів. У березні 1943 р. це питання обговорювалося на нараді начальників військ з охорони тилу фронтів. 4 травня 1943 р. НКВС СРСР видав наказ № 0792 про формування Головного управління військ НКВС з охорони тилу діючої Червоної Армії (Петрушев, Н. П. & Погонный, Я. Ф. 2000, с. 502). Тоді ж Управління військ НКВС по охороні тилу, що входило до складу Головного управління внутрішніх військ, було реорганізовано у Головне управління військ НКВС по охороні оперативного і військового тилу. Чисельність військ встановлювалася 80 тис. штатних одиниць. «Робочими» одиницями військ по охороні тилу з часом стали: оперативно-чекістські групи, застави, комендатури, контрольно-пропускні та фільтраційні пункти (Чайковський, А. С. 2019, с. 355).

Загалом трансформація військ НКВС по охороні тилу багато у чому залежала від воєнно-політичної ситуації на фронті та у тилу. У цілому ж можна виділити два основні етапи їх організаційної розбудови.

На першому з них (1941 р. до початку 1943 р.), їх реформування проводилось відповідно до вимог воєнного часу, організації єдиного командування та вертикалі управління військами. У прифронтовій смузі вони переважно створювалися на основі прикордонних загонів (в окремих випадках — оперативних підрозділів внутрішніх військ), а органи управління — командувань та штабів прикордонних округів. В основу їх службово-бойової діяльності було покладено тактичні прийоми та методи, що використовувалися прикордонними військами під час охорони державного кордону. Цим, зокрема, і пояснюється достатня ефективність військ у боротьбі як з розвідниками, диверсантами та парашутистами противника, так із бандитськими формуваннями.

На другому етапі (весна–літо 1943 р.) у зв'язку з початком звільнення окупованої території, реорганізація військ НКВС була пов'язана з охороною державних та військових об'єктів, боротьбою з агентурою противника, різного роду колаборантами та проведенням операцій проти націоналістичного підпілля.

З початком звільненням республіки від нацистських загарбників, «для кращого управління і керівництва службово-бойовою діяльністю внутрішніх військ НКВС на території України», 13 лютого 1943 р. було започатковане Управління внутрішніх військ НКВС Українського округу

(13 лютого 1943 року сформовано Управління внутрішніх військ Українського округу). До його складу увійшли шість стрілецьких бригад. Управління військами розташувалося у м. Харків, а у січні 1944 р. передислокувалося до Києва.

З огляду на ускладнення ситуації в тилу військ, які проводили наступальні операції за межами країни, рішенням Ставки Верховного Головнокомандування та Генерального штабу Червоної Армії розпочалося збільшення організаційно-штатної чисельності військ НКВС по охороні тилу. Так, якщо у 1942 р. — першій половині 1943 р. у смузі одного фронту діяло два-чотири полки військ НКВС (один полк охороняв тил двох-трьох армій у смузі 90–120 км), то у 1944–1945 рр. один полк став забезпечувати охорону тилу лише однієї армії (30–50 км), а наступу фронту 14 полків.

Запровадження вищезазначених та інших заходів дозволило загалом створити ефективну систему боротьби з диверсійно-розвідувальною та іншою підривною діяльністю противника. Визначальне місце в ній посіла оперативна, бойова і службова діяльність військ НКВС. Основна бойова діяльність військ по охороні тилу у цей період полягала у забезпеченні таємності підготовки та раптовості початку наступальних стратегічних операцій, встановленні й підтриманні режиму прифронтної зони, посиленні протидиверсійних

заходів, активізації боротьби з розвідкою противника.

Фронтіві події, насамперед, при охороні тилу, багато у чому визначили їх основні завдання: виявлення, затримання та знищення ворожої агентури, диверсійно-розвідувальних груп і загонів; полонення та ліквідація розрізнених груп (одинаків) ворожих солдатів і офіцерів, що залишилися в тилу; затримання зрадників, пособників та ставлеників окупантів; боротьба з бандами, мародерами у прифронтній зоні та з націоналістичним підпіллям у західних областях України, Білорусії, республіках Прибалтики; вилучення у місцевого населення зброї, боєприпасів та військового майна; здійснення контролю за підтриманням прифронтного режиму на звільненій території (у разі потреби — організація в населених пунктах тимчасових органів управління); наведенні порядку воєнного часу на фронтних і армійських дорогах.

Зокрема, під час Дніпровсько-Карпатської наступальної операції бойові дії розгорнулися на фронті 1400 км, тривала вона 116 діб (Грицюк, В. М. 2015, с. 15–20). Це був єдиний стратегічний наступ, в якому одночасно взяли участь шість радянських танкових армій. Глибина просування військ сягала 250–450 км. Охоронна фронтна система будувалася наступним чином: щоб охопити передусім ті райони, де проходили найактивніші бойові дії та напрями уздовж ос-

новних фронтових і армійських комунікацій. Зважаючи на це, охорона тилу здійснювалася не за рубежами, а за найважливішими напрямками. Відповідною була і бойова побудова військ, частин і підрозділів — діяли вони ешелонованим порядком.

У першому ешелоні діяли полки, які пересувалися батальйонами у смугах, визначених їх командуванням, слідом за наступаючими з'єднаннями. У межах смуги, зазначеної для дій, командир батальйону міг самостійно пересувати застави з урахуванням темпу просування наступаючих військ та визначати рубежі і напрями руху застав.

Частини другого ешелону та резерву використовувалися для посилення полків першого ешелону шляхом несення бойової служби у військовому тилу, проведення операцій з ліквідації диверсійно-розвідувальних груп противника, бандформувань. Знищення груп, підрозділів, а іноді і частин регулярних військ Вермахту, що залишилися в тилу наступаючих військ Червоної Армії.

Лише військами по охороні тилу 3-го Українського фронту упродовж 1944 р. було ліквідовано 934 агенти противника, велика кількість диверсійно-розвідувальних груп і банд. Для зачистки фронтового тилу виділялися також полки та дивізії військ НКВС Українського округу. У квітні 1944 р. у тилу 1-го Українського фронту вдалося знешкодити близько 7 тис. ворожих солдатів і офіцерів,

сотні мародерів, бандитів. У травні підчас тільки однієї очисної операції у тилах 38-ї армії вдалося виявити 2 тис. різних ворожих елементів (Осадчий, О. О. 2015, с. 53–57).

У цілому кількість затриманих і викритих агентів супротивника у 1944 р. за участю спеціальних військових формувань і контррозвідувальних органів, порівняно з 1941 і 1942 рр., зросла у 4–6 разів. У 1943 р. це число дорівнювало 4 957 (Сечкин, Г. М. 1976, с. 208).

Наведені результати оперативно-службової та бойової діяльності військ НКВС з охорони тилу діючої Червоної Армії засвідчують: у 1944 р. ефективність та результативність агентурної й оперативно-розшукової роботи військових нарядів та оперативно-чекістських груп під час проведення спеціальних операцій помітно зросли. Активізували оперативно-розшукову роботу і внутрішні війська Українського округу. Тільки у лютому, березні та першій половині квітня 1944 року вони провели 52 успішні операції з ліквідації банд (Чайковський, А. С. 1989, с. 223).

Важливим є також те, що з урахуванням військово-політичної ситуації дії військ по охороні фронтового тилу проходили в різних умовах: при відступі Червоної Армії; при стабільній обороні; у ході наступальних операцій. Дана обставина обумовлювала виникнення та розвиток відповідних тактичних форм та способів дій. Так, в залежності від характеру та опера-

тивної обстановки війська застосовували ту чи іншу тактичну побудову: за напрямками (на основних фронтових дорогах) — при відході частин Червоної Армії; за рубежами — при стабільній обороні; у фронтових межах і напрямках — при наступальних операціях. При всьому розмаїтті тактичних форм і способів, головний принцип дій військ залишався незмінним — поєднання військових та агентурно-оперативних заходів.

Висновок. Організаційно-штатна побудова військ упродовж війни зазнала суттєвих змін. Якщо на її початку зберігалася структура прикордонних військ (загін, комендатура, застава), то в подальшому було введено загальновійськову — полк, батальйон, рота. Однак, як свідчать факти, найдоцільнішою виявилася змішана структура (за участю застав). Діяла вона до кінця війни. Важливе значення також мала поява в їх складі полкових розвідувальних відділів, що безпосередньо сприяло боротьбі з підривною діяльністю розвід органів противника.

Для виконання спеціальних завдань командування створювалися і тимчасові формування (зведені загони, оперативні групи тощо). Діяли вони разом з передовими частинами Червоної Армії з метою захоплення будівель та документів гестапо, абверу, виконання інших спеціальних завдань.

Функції та завдання, які упродовж 1941–1945 рр. виконували війська по охороні тилу діючої Червоної армії,

за своїм характером можна об'єднати у такі основні групи:

а) боротьба з підривною діяльністю противника шляхом виявлення та ліквідації його диверсійно-розвідувальних та бандитських формувань;

б) підтримання режиму воєнного часу у тилу і на комунікаціях військ (очищення фронтових доріг від біженців, затримання дезертирів, зрадників, контроль за дотриманням фронтового порядку, охорона важливих об'єктів);

в) участь у виконанні бойових завдань (дії безпосередньо у бойових порядках військ Червоної Армії, ведення агентурної розвідки, прикриття проміжків та забезпечення флангів військ, що обороняються, ліквідація потрапивши в оточення підрозділів та окремих загонів (груп) противника;

г) ведення диверсійно-розвідувальних дій за лінією фронту.

На організацію та виконання завдань по охороні тилу діючої армії впливала низка факторів політичного, економічного та військового характеру. Останні були обумовлені воєнно-політичною ситуацією, рівнем боєготовності та боєздатності відповідних збройних формувань та спеціальних органів, а також можливість противника по дестабілізації обстановки в тилу радянських військ. Ступінь впливу зазначених факторів на виконання поставлених завдань змінювалася залежно від складності і змісту подій, військово-стратегічної обстановки у різні періоди війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

Грицюк, В. М. (2015). Битва за Правобережну Україну. Травень 1945 року у науковому дискурсі, національній свідомості та історичній пам'яті. Збірник матеріалів міжнародної конференції 29 квітня 2015 р. Київ: НУОУ, с. 15–22.

Великая Отечественная война 1941–1945. (1985). Энциклопедия. Москва: Советская Энциклопедия, 832 с.

Осадчий, О. О. (2015). Військова дисципліна та правопорядок на українських фронтах в 1944 році. *Воєнно-історичний вісник.* № 2 (16), с. 53–57. DOI:<http://dx.doi.org/10.33099/2707-1383-2015-32-2-38-50>.

Пограничные войска СССР в годы Второй мировой войны 1939–1945. (1995). Москва: Граница, 431 с.

Пограничные войска в годы Великой Отечественной войны 1941–1945. (1968). Сборник документов. Москва: Наука, 709 с.

Петрушев, Н. П. & Погонный, Я. Ф. (2000). *Органы Государственной Безопасности СССР в Великой Отечественной войне.* В 2 кн. Кн. 1. Начало: 22 июня — 31 августа 1941 года. Москва: Издательство «Русь», 717 с.

13 лютого 1943 року сформовано Управління внутрішніх військ Українського округу. (2020). URL: [htt://vv.ua/history.php?lang=ua](http://vv.ua/history.php?lang=ua) [дата зверн.: 11.11.2020].

Сечкин, Г. П. (1976). *Советские пограничные войска в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг. и возможные их действия в современных операциях.* Москва: Воениздат, 413 с.

Чайковський, А. (1989). *Чекісти стояли насмерть.* Київ: Политиздат України, 239 с.

Чайковський, А. (2019). *Противостояние. Немецкие и советские спецслужбы во Второй мировой войне (1939–1945).* Тайны военной истории. В 2 кн. Кн. 1. Киев: Издательство «Феникс», 456 с.

REFERENCES

Hrytsiuk, V. M. (2015). Bytva za Pravoberezhnu Ukrainu [The Battle for Right-Bank Ukraine]. *Traven 1945 roku u naukovomu dyskursi, natsionalnii svidomosti ta istorychnii pamiati. Zbirnyk materialiv mizhnarodnoi konferentsii 29 kvitnia 2015 r.* Kyiv: NUOU, s. 15–22. [in Ukrainian].

Velykaia Otechestvennaia voina 1941–1945 [Great Patriotic War 1941–1945]. (1985). Энциклопедия. Москва: Sovetskaia Энциклопедия, 832 s.[in Russian].

Osadchyi, O. O. (2015). Viiskova dystsyplina ta pravoporiadok na ukrainskykh frontakh v 1944 rotsi [Military discipline and law and order on the Ukrainian fronts in 1944]. *Voienno-istorychnyivisnyk.* № 2 (16), s. 53–57. DOI:<http://dx.doi.org/10.33099/2707-1383-2015-32-2-38-50>. [in Ukrainian].

Pohranychnye voiska SSSR v hody Vtoroi myrovoi voiny 1939–1945 [Border troops of the USSR during World War II 1939–1945]. (1995). Москва: Hranytza, 431 s. [in Russian].

Pohranychnye voiska v hody Velykoi Otechestvennoi voiny 1941–1945 [Border troops during the Great Patriotic War 1941–1945]. (1968). Sbornyk dokumentov. Moskva: Nauka, 709 s. [in Russian].

Petrushev, N. P. & Pohonnyi, Ya. F. (2000). *Orhany Hosudarstvennoi Bezopasnosti SSSR v Velykoi Otechestvennoi voine* [State Security Bodies of the USSR in the Great Patriotic War]. V 2 kn. Kn. 1. Nachalo: 22 yiunia — 31 avhusta 1941 hoda. Moskva: Yzdatelstvo “Rus”, 717 s. [in Russian].

13 liutoho 1943 roku sformovano Upravlinnia vnutrishnikh viisk Ukrainskoho okruhu [on Management of internal troops of the Ukrainian district is February, 13, 1943 formed]. (2020). URL: [htt:vv.ua/history.php?lang=ua](http://vv.ua/history.php?lang=ua) [Accessed: 11.11.2020]. [in Ukrainian].

Sechkyn, H. (1976). *Sovetskiye pohranychnye voiska v Velykoi Otechestvennoi voine 1941–1945 hh. y vozmozhnye ykh deistvyia v sovremennykh operatsyiakh* [Soviet border troops in the Great Patriotic War 1941–1945 and their possible actions in modern operations]. Moskva: Voennydat: 413 s. [in Russian].

Chaikovskiy, A. (1989). *Chekysty stoialy nasmert* [The Chekists stood to death].Kyiv: Polytyzdat Ukrayny, 239 s. [in Russian].

Chaikovskiy, A. (2019). *Protyvostoianye. Nemetskiye y sovetskiye spetssluzhby vo Vtoroi myrovoi voine (1939–1945)*. Tainy voennoi ystoriy [Secrets of military history]. V 2 kn. Kn. 1. Kyev: Yzdatelstvo “Fenyks”, 456 s. [in Russian].

Oleh Mityahin

*PhD, Senior researcher at the Center
for Military-strategic research,
The National Defence University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovskyi
(Kyiv, Ukraine)*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2230-5150>

ORGANIZATION OF PROTECTION OF THE REAR OF THE ACTIVE RED ARMY IN 1941–1944 AND TRANSFORMATION OF CONDITIONS AND OPPORTUNITIES DURING THE WAR

The rear-guard forces organization during 1941–1944 has undergone significant changes in the territory of Ukraine. At the beginning of the World War 2, the organizational structure of the border troops was maintained, but by the end of the war, the combined arms organization was introduced.

To perform special tasks of command, temporary formations were sometimes created. An important role, especially with the transfer of hostilities outside our country, was played by separate maneuver groups formed from the rear-guard troops, which worked mainly with the front forces of the Red Army during the capture of cities (in order to capture buildings and documents of the Gestapo, Abwehr, and perform other specific tasks).

In the development of organizational forms of rear-guard troops, especially important was the introduction of a reconnaissance unit into their structure that ensured the success of the fight against the subversive activity of the enemy intelligence forces.

The main tasks of the rear-guard troops were: identification, detention, or destruction of enemy agents, sabotage groups, and detachments; identification, capture, or destruction of disparate groups of enemy soldiers and officers remaining in our rear; detention of traitors, accomplices, and appointees of German occupiers; fight against gangs and looters in the frontline zone and the nationalist underground in the western regions of Ukraine, Belarus, the Baltic republics and abroad; seizure of weapons, ammunition, military property from the local population; keeping order and exercising control over the maintenance of the frontline regime in settlements in the liberated territory; assisting the Red Army.

During the liberation from the Nazi occupiers of the Ukraine territory in 1943, an effective system of combating sabotage, reconnaissance, and other subversive activities of the enemy was created. An important place in this system was the operational, combat, and service activities of the NKVD troops in the sphere of the existing Red Army rear protection.

Key words: *border troops, rear-guard, service combat activities, fighter battalions, intelligence-diversion groups, detachment.*